

Tuomioistuinviraston täydentävä esitys oikeusministeriölle eräiden käräjäoikeuksien istuntopaikkojen lakkauttamiseksi

Tausta

Vuotta 2025 koskeva valtion talousarvioesitys sisältää määräraholeikkauksia, joita vastaavien säästöjen aikaansaamiseksi edellytetään tuottavuustoimenpiteitä. Vuonna 2025 muiden tuomioistuinten toimintamenomomentilla tuottavuusleikkaukset ovat 1,95 milj. euroa. Oikeusministeriön hallinnonalan tuottavuusohjelmassa 23.9.2024 (VN/11907/2024-OM-18) muille tuomioistuimille ennakoidaan kohdentuvan tuottavuusleikkauksia 6,51 milj. euroa vuoteen 2028 mennessä. Tuottavuusohjelmassa todetaan, että tilojen tehokkaan käytön lisäksi tarkastellaan toimipaikkaverkostojen tarkoituksenmukaisuutta. Tällä esityksellä pyritään osaltaan vastaamaan tähän haasteeseen.

Oikeusministeriön asetuksessa käräjäoikeuksien kanslioiden ja istuntopaikkojen sijainnista (135/2024) on säädetty käräjäoikeuksien kanslia- ja istuntopaikoista. Toimipaikkaverkoston liittyvillä ratkaisuilla on usein merkittävä vaikutus muihin toimintaedellytyksiin. Tuomioistuimen palvelut eivät ole kansalaisille päivittäispalveluja, joten lähipalvelulle ei ole pakottavaa tarvetta. Järkevintä on kohdentaa toimintaedellytykset varsinaiseen lainkäyttötoimintaan sen sijaan, että määrärahat kuluvat tiheän palveluverkon kustannuksiin. Tällä hetkellä oikeudensaataavuuteen liittyvät ongelmat koskevat erityisesti oikeusprosessien kestoa eivät niinkään palvelujen fyysistä sijaintia. Onkin perusteltua pyrkiä kohdentamaan määrärahoista mahdollisimman suuri osa itse ratkaisutoimintaan, eli henkilöstövoimavaroihin. Lisäksi tulee ottaa huomioon, että turvallisuuteen ja teknisiin ratkaisuihin ja niiden ylläpitoon liittyvät menot ja se, että ne ovat sitä suuremmat, mitä enemmän toimipisteitä on.

Koronapandemian myötä etäosallistuminen oikeudenkäyntiin on muuttunut merkittävästi ja etäyhteyksien hyödyntäminen on arkipäiväistynyt osaksi oikeudenkäyntien toteuttamista. Lainkäyttöasioiden sähköistä käsittelyä ja etenkin aineiston esittämistä sähköisessä muodossa tukee istuntosalien varustaminen nykyaikaisella ja asianmukaisella esitystekniikalla. Eduskunta on 10.12.2021 hyväksynyt hallituksen esityksessä (HE 133/2021 vp) tarkoitetut lainsäädäntömuutokset koskien henkilötodistelun tallentamisesta videotallenteelle hovioikeutta varten. Käräjäoikeuksien istuntosaleja varustellaan nyt todistelutalenneuudistuksen voimaantulon edellyttämin tavoin.

Tuomioistuinvirasto on tehnyt 30.10.2023 esityksen oikeusministeriölle eräiden istuntopaikkojen lakkauttamiseksi (TIV/669/2022). Esitys on sisältänyt esityksen Pohjanmaan

käräjäoikeuden Pietarsaaren istuntopaikan lakkauttamiseksi. Tämän jälkeen Tuomioistuinvirasto on 1.11.2024 tehnyt oikeusministeriölle esityksen Pohjois-Karjalan käräjäoikeuden Nurmeksen istuntopaikan ja Pohjois-Savon käräjäoikeuden Varkauden istuntopaikan lakkauttamiseksi sekä uusinut esityksensä Pohjanmaan käräjäoikeuden Pietarsaaren istuntopaikan lakkauttamisesta (TIV/1214/2024). Käsillä olevaa muistiota on tarkennettu marraskuussa 2024 tehdyn esityksen jälkeen.

Pohjois-Savon käräjäoikeus, Varkauden istuntopaikan lakkauttaminen

Pohjois-Savon käräjäoikeuden kanslia sijaitsee Kuopiossa. Varkauden kanslia on lakannut käräjäoikeuksien verkostouudistuksessa 31.12.2018, mutta jatkoi toimintaansa toistaiseksi väliaikaisena istuntopaikkana. Vuonna 2020 valmistellussa oikeusministeriön asetuksessa käräjäoikeuksien kanslioiden ja istuntopaikkojen sijainniksi ehdotettiin, että Pohjois-Savon käräjäoikeuteen perustettaisiin Iisalmen sekä Varkauden istuntopaikat 1.1.2021 lukien. Tavoitteena oli tuolloin, että Iisalmen ja Varkauden toimitilojen käytöllä voitaisiin palvella kyseisten alueiden oikeushoidollisia tarpeita ja turvata käräjäoikeuksien suullisille käsittelyille toimitilat, jotka soveltuvat myös etäyhteyksien käyttöön.

Jo tuolloin Tuomioistuinvirasto on lausunnossaan todennut, että sivuistuntopaikat tulevat lisäämään merkittävästi käräjäoikeuden toimintamenoja, kuten matka- ja majoituskuluja, minkä lisäksi matkustamiseen käytetty aika on pois käräjäoikeuden resurssista.

Pohjois-Savon käräjäoikeus on yhdistymis- ja toimitilahankkeen jälkeen päässyt siirtymään 1.3.2024 lukien uusiin toimitiloihin Kuopiossa, ja yhdistymishanke on saatettu päätökseen. Uusien toimitilojen salikapasiteetissa on varauduttu alueen sivuistuntopaikkojen lakkaamiseen. Pohjois-Savon käräjäoikeus on 30.11.2020 tehnyt Tuomioistuinvirastolle esityksen Varkauden istuntopaikan lakkauttamisesta. Käräjäoikeudesta saadun tiedon mukaan käräjäoikeus on edelleen samalla kannalla tältä osin.

Pohjois-Savon Varkauden istuntopaikka sijaitsee Kuopiosta noin 75 kilometriä etelään viitostietä. Varkauden tilat sijaitsevat Varkauden kaupungin omistamassa kiinteistössä osoitteessa Wredenkatu 8, Varkaus. Senaatti-kiinteistöt toimii tilojen edelleenvuokraajana Tuomioistuinlaitokselle. Pohjois-Savon käräjäoikeuden henkilöstöstä kaksi haastemiestä ja yksi kansliahenkilöstöön kuuluva ovat sijoitettuna Varkauden istuntopaikan toimitiloihin.

Varkaudessa oli vuonna 2023 yhteensä 91 istuntopäivää ja istunnossa käsiteltyjä asioita oli 328. Lisäksi Varkaudessa on ollut erillisiä videokuulemisia joko eri päivinä tai istuntopäivien lomassa 2–4 kertaa viikossa. Videokuulemisia on aika paljon, koska paikalliset avustajat osallistuvat mielellään Kuopionkin istuntoihin etänä Varkaudesta käsin. Istuntosalit olivat suljettuna 4 viikkoa saliremontin takia. Kuluvana vuonna Varkaudessa ajalla tammikuu-lokakuun puoliväli on ollut noin 80 istuntopäivää, joissa on käsitelty arviolta noin 200 asiaa (luku pitää sisällään myös peruuntuneet istunnot). Videokuulemisia Kuopion kansliaan ja Iisalmen istuntopaikalta on ollut runsaat 20 ja muihin tuomioistuimiin 68 istuntopäivien lomassa tai erikseen.

Suurimpia kulueriä Varkauden istuntopaikan osalta ovat vuokrien, sähköjen ja veden lisäksi siivoukset sekä vartiointikulut. Varkaudessa ei nykyisen vartiointista vastaavan toimijan kanssa vielä ole päästy siihen, että kaikkina istuntopäivinä aulassa olisi vartija, mikä on jatkossa tavoitteena, jos istuntopaikka säilyy. Tämä lisäisi vartiointin kustannuksia

huomattavasti. Istuntopaikan lakkauttaminen ei vaikuttaisi vartiointikustannuksiin Kuopiossa, koska siellä vartijat ovat muutoinkin paikalla kaikkina arkipäivinä.

Istuntopaikkaan sitoutuu käräjäoikeuden henkilöresurssia paitsi lainkäyttöhenkilökunnan matkustamisen myötä niin myös siten, että käräjäoikeuden Kuopiossa toimiva hallintoyksikkö huolehtii yleis-, talous- ja henkilöstöhallinnosta myös Varkauden istuntopaikan suhteen. Tällaisia yksinomaan istuntopaikkaan sitoutuvia tehtäviä ovat muun muassa rakennukseen ja toimitiloihin, siivoukseen, turvallisuuteen, hankintoihin, sopimusten hallintaan ja myös paikallisiin lautamiehiin liittyvät asiat, koska eri istuntopaikkojen lautamiehiä hallinnoidaan ja kutsutaan istuntoihin erikseen.

Varkauden toimitilat on AV-varusteltu, mutta jatkossa myös laitteiston ylläpidosta luopuminen ja uusimisesta aiheutuvat kustannukset poistuisivat, jos toimipaikasta luovutaan. Samalla säästyttäisiin tulevan todistelun videotallennusjärjestelmän investointi- ja käyttökustannuksilta Varkaudessa. Näitä säästöjä ei ole huomioitu laskelmassa.

Pohjois-Karjalan käräjäoikeus, Nurmeksen istuntopaikan lakkauttaminen

Pohjois-Karjalan käräjäoikeus on tehnyt Tuomioistuinvirastolle 11.6.2024 esityksen Nurmeksen istuntopaikan lakkauttamiseksi. Pohjois-Karjalan käräjäoikeuden kanslia sijaitsee Joensuussa. Nurmeksen istuntopaikka sijaitsee noin 130 kilometriä Joensuusta pohjoiseen. Nurmeksen istuntopaikka on Senaatti-kiinteistön omistamassa kiinteistössä, osoitteessa Nurmeksenkatu 25, Nurmes. Samassa kiinteistössä on myös ulosottoviraston, oikeusapu- ja edunvalvonnan tilat. Vakituista käräjäoikeuden lainkäyttöhenkilöstöä ei Nurmekseen ole ollut sijoitettuna.

Nurmeksen istuntopaikassa on viimeisimpien vuosien aikana järjestetty lähinnä rikosasioiden pääkäsittelyjä niissä tapauksissa, joissa vastaajista, asianomistajista ja todistajista enemmistön on havaittu asuvan lähempänä Nurmesta kuin Joensuuta ja joissa pääkäsittelyssä kuultavien henkilöiden on arvioitu hyötyvän istunnon toteuttamisesta Joensuun asemesta Nurmeksessa. Keskimäärin rikosasioita on toteutettu Nurmeksessa kerran kuussa (keskiarvo vuosina 2020–2023 oli 13 istuntoa vuodessa), yksittäisiä rikosasioita on tällöin saatu käsiteltyä 27–44 eli keskimäärin 37. Vuoden 2024 aikana ajanjaksolla tammikuu-syyskuu Nurmeksessa on pidetty 5 istuntopäivää ja sinä aikana on käsitelty 10 asiaa.

Tätä varsin vähäistä asioiden määrää ja istuntopaikan säilyttämistä on arvioitava istuntopaikasta aiheutuviin kustannuksiin ja muihin puutteisiin. Kustannuksia istuntopaikan säilyttämisestä kertyy ennen muuta vuokrasta ja puhtaanapitopalveluista sekä olemassa olevan istuntopaikkatekniikan ylläpitämisestä. Nurmeksessa on yksi istuntopaikka, mutta se ei täytä oikeushallinnon työympäristö- ja toimitilakonseptin istuntopaikoille asetettuja vaatimuksia. Nurmeksen tilat eivät ole turvallisuuden tai AV-varustelun osalta ajan tasalla.

Nurmeksen ainoan istuntopaikan ICT-varustelu on jäänyt puutteelliseksi siihen nähden, millaisia toimintoja laitteiden tulisi mahdollistaa ja miten oikeussaleja nykyisin varustetaan Tuomioistuinviraston voimassa olevan salikonseptin mukaan. Nurmeksen istuntopaikan teknistä varustelua olisi väistämättä paranneltava, ja tämä näkökulma korostuu entisestään tänä vuonna, kun käräjäoikeuksien istuntopaikoja varustellaan todistelutalenneuudistuksen voimaantulon edellyttämin tavoin. Istuntopaikkatekniikan on arvioitu edellyttävän noin 50 000 euron lisäinvestointia.

Toinen merkittävä puute Nurmeksen istuntopaikan varustelussa koskee turvallisuutta: turvalaitteistolle ei ole arvioitu kuluja ollenkaan johtuen siitä, että istuntopaikalla ei ole laitteita, joiden avulla voitaisiin suorittaa turvatarkastuksia. Myöskään turvatarkastuspalveluihin, aula- ja vartiointipalveluihin kuuluvia ylläpitokustannuksia ei Nurmeksessa turvalaitteiston puuttumisen vuoksi ole. Tällaista puutetta on pidettävä nykyisin merkittävänä turvallisuusriskinä. Ottaen huomioon istuntomäärät, on investointeja turvatarkastuslaitteiden tai -palveluiden hankkimiseksi kuitenkin pidettävä huomattavan epäsuhtaisina mahdollisesti saataviin hyötyihin nähden.

Tuomioistuimen työntekijöiden näkökulmasta Nurmeksessa käsiteltävät asiat edellyttävät aina ylimääräistä ajankäyttöä edestakaisen matkan tekemiseksi Joensuusta Nurmekseen ja istunnon jälkeen takaisin. Nurmekseen on rikosasian istuntopäivänä matkustettava sekä tuomarin, lainkäyttösihteerin että syyttäjän. Matka-aikaa ei virkaehtosopimusten mukaan lueta työajaksi. Henkilökohtaisen ajanhukan lisäksi matkustamisesta aiheutuu viraston määrärahoista katettavia matkakustannuksia. Myös oikeudenkäyntiavustajat, joita toimii Nurmeksessa aiempaa vähemmän, joutuvat matkustamaan oikeudenkäynteihin. Avustajien matkakustannuksista osa jää valtion katettaviksi asianosaisten saaman oikeusavun perusteella.

Pohjanmaan käräjäoikeus, Pietarsaaren istuntopaikan lakkauttaminen

Pohjanmaan käräjäoikeus on tehnyt Tuomioistuinvirastolle 11.10.2023 esityksen Pietarsaaren istuntopaikan lakkauttamiseksi. Pohjanmaan käräjäoikeuden kansliapaikat sijaitsevat Vaasassa ja Kokkolassa. Lisäksi käräjäoikeudella on istuntopaikka Pietarsaareissa. Pietarsaaren ja Kokkolan välinen etäisyys on noin 40 kilometriä. Pietarsaaren istuntopaikka sijaitsee rahoitusyhtiön omistamassa kiinteistössä, jonka Senaatti-kiinteistöt on vuokrannut edelleen Tuomioistuinviraston käyttöön. Vuokrasopimukset ovat voimassa 17.2.2026 asti.

Pietarsaareissa on pidetty vuosittain noin sata istuntopäivää, joissa on käsitelty noin 150 juttua. Vuonna 2024 istuntopäiviä on ollut lokakuun loppuun mennessä 64, ja asioita on käsitelty 118. Pietarsaaren istuntopaikasta käsin ei ole juurikaan järjestetty videokuulemisia muihin tuomioistuimiin.

Pietarsaaren istuntopaikkaan ei ole sijoitettu tuomareita. Istuntopaikan ylläpitämiseksi aiheutuvien vuokratilakustannusten lisäksi istuntopäivän toteuttaminen vie käräjätuomarilta ja hänen työpariltaan huomattavasti aikaa, lukuun ottamatta istuntoja, joissa puheenjohtaja asuu tällä paikkakunnalla. Istuntopaikalla käyminen edellyttää, riippuen puheenjohtajasta tai hänen työparistaan, 70–80 kilometrin virkamatkan suorittamisen. Pietarsaaren istuntopaikassa työskentelee yksi haastemies. Haastemiehen sijoittamista Kokkolan kansliaan ei pidetä toiminnallisesti hyvänä ratkaisuna, vaan se aiheuttaisi matkakustannuksia ja ajanhukkaa matkustamisen osalta sekä hankaloittaisi käytännön haastamistyötä. Haastemiesten sijoittaminen Pietarsaareen on jatkossakin perusteltua.

Pietarsaaren istuntopaikan ylläpidosta aiheutuu kuluja vuokrasta, sähkön ja veden kulutuksesta sekä siivous- ja vartiointipalveluiden järjestämisestä. Pietarsaaren istuntopaikassa on yksi istuntosali. Kokkolan kansliassa on kaksi istuntosalia. Pietarsaaren ja Kokkolan tiloihin, erityisesti salivarusteluun ja turvatekniikkaan, liittyy huomattavia kehittämistarpeita. Kun lisäksi huomioidaan tulevat oikeudenkäynnin tallentamiseen liittyvät varustelutarpeet kustannusnäkökohtineen, on perusteltua keskittää nämä voimavarat

Kokkolan kanslian kehittämiseen. Kokkolan kanslian salikapasiteetin käyttöastetta ja riittävyttä Pietarsaaren ja Kokkolan alueen asioiden käsittelyyn tulee jatkossa seurata. Tarvittaessa Kokkolaan voidaan rakentaa uusi istuntosali pienillä muutostöillä, joiden alustava kustannusarvio on 50 000–60 000 euroa. Uusi mahdollinen istuntosali on tällöin varusteltava AV-laitteistolla ja videotallennusjärjestelmällä.

Pietarsaaren istuntopaikan lakkauttaminen ei vaikuttaisi edellytyksiin turvata oikeudenkäynnin järjestäminen ruotsiksi tai suomeksi.

Tuomioistuinviraston esitys

Tuomioistuinvirasto pitää yllä esittämiään käräjäoikeuksien Varkauden, Nurmeksen ja Pietarsaaren istuntopaikkojen lakkauttamisia tarkoituksenmukaisina. Nurmeksen istuntopaikan osalta perusteluna ovat toimipisteen vähäinen käyttö, puutteet turvallisuudessa sekä istuntopaikan vaatima tekninen varustelutaso, joka edellyttäisi käyttötärpeeseen nähden suuria investointeja. Myös Pietarsaaren istuntopaikan salivarusteluun ja turvatekniikkaan liittyy huomattavia kehittämistarpeita, jotka edellyttäisivät investointeja. Varkauden toimipaikan osalta perusteluna ovat Kuopion kansliapaikkakunnan uudet toimitilat ja niiden istuntosalikapasiteetti, kustannussäästöt vuokrista sekä kasvavista vartiointi- ja muista ylläpitokustannuksista.

Lakkautettavaksi esitetyistä toimipisteistä saatavilla alla taulukossa esitetyillä säästöillä voidaan kattaa toimitilamenojen kasvua muualla ja osin vastata hallinnonalan tuottavuussäästötärpeisiin. Taulukossa esitetyt summat eivät pidä sisällään tiettyjen kuluerien (esim. vartiointi) ennakoitua kasvua. Säästölaskelmassa ei ole myöskään otettu huomioon tuomioistuimen matkustamisesta johtuvaa matkakulu- ja ajankäyttösäästöä. Asianosaisille aiheutuvia matkakuluja ei myöskään ole arvioitu. Osa asianosaisten matkakuluista ohjautuu valtion maksettavaksi oikeusapulain perusteella.

Laskelma kustannussäästöistä vuoden 2024 menotason (arvio koko vuoden toteumasta) perusteella

Istuntopaikka	Vuosivuokra	Siivous	Sähkö	Vartiointi	Yhteensä (ALV 0)
Pohjois-Karjalan KO, Nurmes	24 050	3 561	1 064		28 674
Pohjois-Karjalan KO, Nurmes istuntosalivarustelu					50 000
Pohjois-Savon KO, Varkaus	151 841	12 544	4 583	2 908*	171 876
Pohjanmaan KO, Pietarsaari	89 322	4 823	704	5 484*	100 332
Pohjanmaan KO, Pietarsaari istuntosalivarustelu					60 000
Säästö yhteensä					410 882

*Luvut eivät sisällä käyttöasteen vaihtelun vuoksi vaikeasti arvioitavia vartiointikustannusten kasvua eivätkä kohteiden säilyttämisen edellyttämiä investointeja turvatarkastuslaitteisiin. Näiden kustannusvaikutus on vähintään 50 000 euroa kohdetta kohti.

Tuomioistuinvirasto esittää oikeusministeriön asetuksen 135/2024 muuttamista siten, että Pohjois-Savon käräjäoikeudella olisi jatkossa istuntopaikka käräjäoikeuden kansliapaikkakunnalla Kuopiossa sekä Iisalmessa, Pohjanmaan käräjäoikeudella kanslia- ja istuntopaikat Vaasassa ja Kokkolassa ja Pohjois-Karjalan käräjäoikeudella istuntopaikka ainoastaan kansliapaikkakunnalla Joensuussa.

Ylijohtaja Pasi Kumpula

Johtaja Raimo Ahola

Jakelu:

Oikeusministeriö

Tiedoksi:

Pohjois-Karjalan käräjäoikeus

Pohjois-Savon käräjäoikeus

Pohjanmaan käräjäoikeus
